

KS. STANISŁAW LIBROWSKI

CZTERECHSETLECIE FUNDACJI SEMINARIUM WŁOCŁAWSKIEGO
(1568—1968) *

1. PIĘKNY JUBILEUSZ

Dnia 26 stycznia 1564 r. papież Pius IV, bullą *Benedictus Deus*, zatwierdził uchwały długo trwającego Soboru Trydenckiego (1545—1563), a wśród nich także 18 kanon 23 sesji soborowej z 15 maja 1563 r. — *Cum adolescentium aetas*, zobowiązujący biskupów do zakładania w swoich diecezjach seminariów duchownych¹.

Wezwanie soborowe podjęły od razu dwie diecezje polskie (*lato sensu*) — wrocławska, politycznie znajdującą się wprawdzie w Cesarstwie Austriackim, atoli pod względem kościelnym nadal związana z metropolią gnieźnieńską, oraz warmińska, pozyskana przez Polskę w r. 1466. One może dlatego pierwsze, iż znajdowały się w ściślejszych kontaktach z krajami katolickiego południa i zachodu, a nadto w wysokim stopniu owładnięte przez protestantyzm, szczególnie potrzebowały nowych instytucji wychowujących kler, konieczny do rekatolicyzacji zajętych terenów oraz do zwykłego duszpasterstwa. W następstwie tego Seminarium Diecezjalne we Wrocławiu ukształtowało się w latach 1562—1565, a Warmińskie Hosianum w Braniewie w l. 1564—1568².

W takiej sytuacji nie mogło zabraknąć również dotkniętej przez różnowerstwo diecezji wrocławskiej (kujawskiej i pomorskiej). Opóźniła się ona nieco ze swoim seminarium, w stosunku do wymienionych dwóch, głównie z tego powodu, że posiadała w tym czasie podeszłego wiekiem i mniej gorliwego biskupa, Mikołaja Wolskiego (1562—1567), który nie pozostawił tutaj żadnych śladów swojej działalności pasterskiej³. Nieznaczne to opóźnienie postanowił od razu wyrównać jego następca, gorliwy Stanisław Karnkowski (1567—1581)⁴, prekonizowany na stolicę biskupią we Włocławku przez papieża św. Piusa V w dniu 1 października 1567 r.⁵ Właśnie w roku bieżą-

* Odczyt wygłoszony w Seminarium Duchownym we Włocławku w dniu 16 marca 1968 r. — w sam jubileusz fundacji tejże instytucji.

¹ *Seminaria Ecclesiae Catholicae*. [Romae] 1963 s. 9. *Sacra Congregatio de Seminariis et Universitatibus*. (W dalszym ciągu artykułu cytuję — *Seminaria Ecclesiae*).

² Por. następny mój artykuł pt. Właściwie, które seminarium diecezjalne w Polsce jest najstarsze?

³ A. Tomczak: Kancelaria biskupów wrocławskich w okresie księgi wpisów (XV—XVIII w.). Toruń 1964 s. 139. (*Roczniki Tow. Nauk. w Toruniu*, R. 69. Z. 3).

⁴ [Ks. S. Chodźński] X. S. Ch.: Karnkowski Stanisław. W: *Encyklopedia Kościelna [...] Nowodworskiego*, T. 10. Warszawa 1877 s. 54—68. — H. Kowalska: Karnkowski Stanisław. W: *Pol. sł. biograf.* T. 12. Wrocław 1966/67 s. 77—82.

⁵ Ks. J. Fijałek: Ustalenie chronologii biskupów wrocławskich. Kraków 1894 s. 70. (Odb. z *Przew. nauk. liter.*).

cym, 16 marca, przypada ten piękny i zarazem wielki jubileusz fundacji, czy może nawet założenia, przez biskupa Karnkowskiego Seminarium Duchownego we Włocławku.

2. FUNDACJA SEMINARIUM WŁOCŁAWSKIEGO

Włocławek, miasto biskupie i stolica jednej z dawniejszych diecezji polskich, posiadał w roku fundacji swojego seminarium duchownego jedynie dwie średniowieczne szkoły: nisko stojącą parafialną — przy kościele św. Jana Chrzciciela⁶, właściwie nie wchodzącą w tym zestawieniu w rachubę, oraz katedralną⁷, która też nie była w stanie przygotowywać odpowiadających potrzebom Kościoła z II połowy XVI w. kapłanów — pobożnych i wykształconych, zdolnych do powstrzymania prącego naprzód różnowierstwa, nie mówiąc już o nawracaniu odpadłych od katolicyzmu.

Biskup Karnkowski, zorientowany dobrze w położeniu Kościoła powszechnego i w Kraju⁸, a jeszcze lepiej na terenie diecezji włocławskiej, albowiem był on notariuszem i kanclerzem kurii swoich kujawskich poprzedników⁹, już w pół roku po swoim zatwierdzeniu na biskupstwo, odprawił w dniach 16—17 marca 1568 r. (w katedrze włocławskiej) synod diecezjalny¹⁰, na którym m. in. położył podwaliny pod erekcję seminarium duchownego.

Mianowicie biskup przedstawił synodowi, złożonemu z prałatów i kanoników katedry włocławskiej, opatów i prepozytów zakonnych, przedstawicieli kolegiat (św. Piotra i Pawła oraz św. Wita w Kruszycy oraz wolborskiej), dziekanów i większości proboszczów¹¹, palącą potrzebę założenia seminarium diecezjalnego oraz zaprojektował fundusz pieniężny, wynoszący 1000 zł pol. rocznie¹². Jak duża to wtenczas była suma niech nam wystarczy porównanie, że współcześnie — w latach 1559—1575 na jedno stypendium mszalne dawano wikariuszom katedry włocławskiej 1 grosz¹⁴. Karnkowski, za zgodą swej kapituły, która zawsze musiała dawać przyzwolenie biskupom, ilekroć chodziło o większe wydatki diecezjalne, zaofiarował ze swoich dochodów na ten cel 600 zł, z zastrzeżeniem — o ile pozwoli na to Stolica

⁶ Ks. M. Morawski: Monografia Włocławka (Włocławia). Włocławek 1933 s. 313—314. (Cyt. Morawski: Monografia).

⁷ A. Karbowiak: Szkoła katedralna kujawska w wiekach średnich. *Kwart. hist.* R. 12: 1898 s. 763—777. — Ks. S. Chodyński: Szkoła katedralna włocławska [...]. Włocławek 1900. — Morawski: Monografia s. 308—312. — Ks. S. Librowski: Kapituła katedralna włocławska [...]. Warszawa 1949 s. 140—141. (*Studia Historico-Ecclesiastica*. [T.] 5).

⁸ Zob. przyp. 4.

⁹ Młodsze lata Stanisława Karnkowskiego, dotychczas nie opracowane, będą tematem oddzielnego mojego artykułu.

¹⁰ Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae. Coll. et ed. Z. Chodyński [...]. Varsaviae 1890 s. XXIX—XXX, 38—79. (Cyt. Statuta synodalia).

¹¹ Statuta synodalia s. 41.

¹² Szkoła ta, według aktu erekcyjnego z r. 1569, miała się składać z 7 profesorów i bakałarzy oraz z 24 studentów. Por. *Documenta historica Seminarii Wladislaviensis*. Coll. et ed. S. Chodyński [...]. Varsaviae 1897 s. 15—19. (Cyt. *Documenta seminarii*). — *Monumenta historica dioeceseos Wladislaviensis*. [Ed. S. Chodyński. Fasc.] 16. Wladislaviae 1898 s. 14—15. (Cyt. *Monumenta historica*). — Zob. poniżej w tekście tego opracowania.

¹³ W dokumencie erekcyjnym, zamiast 600 zł w gotówce, biskup wolał przeznaczyć dla seminarium grunty we wsiach Witowo i Zbleg oraz dziesięciny snopowe ze wsi Chełmce, Kieko i Szóstka (*Documenta seminarii* s. 15—19).

¹⁴ Ks. S. Chodyński: Z dziejów diecezji włocławskiej. *Liturgika. Kron. Diec. kuj.-kal.* R. 2: 1908 s. 136.

Apostolska. Należy przyjąć, że ta najbardziej pozytywnie ustosunkowała się do prośby biskupa, albowiem ona to nakazała w r. 1563 zakładać seminarium. Zresztą, zatwierdzając 22 maja tegoż 1568 r. statuty synodu wrocławskiego, papież Pius V chwalił Karnkowskiego za założenie (sic!) seminarium i uposażenie go z dochodów stołu biskupiego. Ze słów tegoż ojca św. nawet wynika, że biskup wrocławski na wspomnianym synodzie 1568 roku już powołał do życia seminarium diecezjalne. Fundacja nowej szkoły musiała być najważniejszym wydarzeniem tego synodu, skoro Pius V, w swoim liście do Karnkowskiego, niemal wyłącznie o niej wspomina¹⁵.

Resztę pieniędzy — 400 zł miały dostarczyć najbogatsze w diecezji opactwa i klasztory, w tym wypadku pomorskie. I tak opaci cysterscy z Koronowa, Oliwy i Pelplina mieli dawać po 100 zł rocznie, natomiast prepozyci: kartuzów (z Kartuz), cysterek z Żarnowca i norbertanek z Żukowa — wspólnie 100 zł¹⁶. Jakkolwiek akta tego synodu podają, że przełożeni wymienionych klasztorów zaoferowali swoją pomoc dla seminarium diecezjalnego chętnie, to jednak dalsze dzieje naszego zakładu wykazują, iż trudno było od niektórych zadeklarowaną sumę wyegzekwować¹⁷, chociaż obciążenie zakonów na wspomniany cel wpływało z nakazu Soboru Trydenckiego i miało zastosowanie w całym Kościele¹⁸.

Ażeby następni biskupi wrocławscy nie cofnęli się przed tym dużym wydatkiem, dotychczas nie znanym, względnie nie umniejszali zadeklarowanej przez Karnkowskiego sumy, ojcowie synodu zobowiązali ich do uiszczania tejże pod przysięgą. Biskup Karnkowski od razu, wobec wszystkich, złożył przepisaną przysięgę¹⁹.

3. TEKST FUNDACJI SEMINARIUM PRZEZ SYNOD ORAZ PROMULGACJI TEJŻE PRZEZ PAPIEŻA

Obydwa urywki tekstowe fundacji i promulgacji Seminarium Wrocławskiego były już publikowane w przytaczanym przeze mnie zbiorze ks. Zenona Chodyńskiego pt. *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae* (s. 47—48 i 79). Do ich reedycji upoważniają mnie następujące względy: 1) teksty są mi potrzebne dla ilustracji artykułu; 2) są one obecnie czytelnikowi niedostępne z powodu wyczerpania, już od dawna, synodyku Chodyńskiego; 3) wolną inicjatywę w tej kwestii daje mi także jubileusz tegoż seminarium.

Drugie wydanie zapowiedzianych tekstów publikuję w zasadzie według *Instrukcji wydawniczej dla źródeł historycznych od XVI do połowy XIX wieku* (Wrocław 1953). Ponieważ jednak mój przyczynek okolicznościowy nie jest publikacją źródłową ale opracowaniem, nie będę mógł tutaj zachować wszystkich wymagań tejże instrukcji.

¹⁵ Statuta synodalia s. 79. — Podobnie akta wizytacyjne katedry wrocławskiej z r. 1577 podają, że seminarium zostało założone przez biskupa Karnkowskiego na synodzie 1568 r. (Monumenta historica. Fasc. 16 s. 14—15).

¹⁶ Pozostali prepozyci zakonni, z Kuław — norbertanek w Strzelnie i kanoników regularnych laterańskich w Lubrańcu dopiero później zostali zobowiązani do opłat na rzecz seminarium. Por. ks. S. Chodyński: Seminarium Wrocławskie [...]. Włocławek 1904 s. 189. (Cyt. Chodyński: Seminarium).

¹⁷ Chodyński: Seminarium s. 186—191.

¹⁸ Chodyński: Seminarium s. 186 przyp. 1.

¹⁹ Statuta synodalia s. 47—48.

I

Włocławek, 16 marca 1568.

Duchowieństwo diecezji włocławskiej, zebrane na synodzie we Włocławku pod przewodnictwem biskupa Stanisława Karnkowskiego, uchwała fundację seminarium duchownego, zaproponowaną przez tegoż ordynariusza.

Wyd. 1 — Statuta synodalia s. 47—48.

Seminarii vero institutio tam fuit necessaria, quam quae unquam maxime: cum nulla superesse videtur hoc tempore alia rei ecclesiasticae iuvandae retinendaque incorruptae fidei certior et magis expedita ratio, quam si praesto semper essent, quorum opera in ecclesia regenda episcopus uti queat. Qui quoniam tantae populorum multitudini gubernandae, unus sufficere non potest, aliorum praeterea et quidem bonorum doctorumque adminiculis indiget; ut autem tales habeat, utque non desint quos in partem sollicitudinis vocet, quibus etiam pascendum Christi gregem recte commendet: seminario clericorum opus est. Cui fundando et instituendo reverend[issimus] dominus episcopus²⁰, quamlibet multis et gravibus sumptibus premeretur, de facultatibus tamen mensae suae prospici curavit, et sescentos florenos annuos ex certis redditibus conferre promisit, assensu venerabilis collegii sui²¹ accedente; ut autem plus esset nervorum et maior pecunia confici posset, usus est ad eam rem abbatum quoque auxilio, quorum, nemo fuit, qui non libenter et alacriter huic operi pio statim suas manus afferret. Videbant enim quidquid esset natum in hoc Regno²² sectarum et haeresum, totum id ab infectis scholis promanasse; ad quas extinguendas, et ad fontem hunc amaritudinis primo quoque tempore obturandum, necessarium fuisse scholas alias catholicas institui, unde cum res postularet, verbi Dei et sacramentorum ministros, ecclesiarumque pastores episcopo petere licet. Quare reverendis et religiosis dominis Coronoviensi²³, Olivensi²⁴ et Pelplinensi²⁵ abbatibus haec pensio, de omnium sententia, ipsis etiam assentientibus, fuit imposita: ut singuli quotannis centenos florenos numerarent in usum seminarii. Reliqui vero tres praepositi in Pomerania, nimirum Carthusiensis²⁶, Żarnowiecensis²⁷ et Żuchoviensis²⁸, omnes simul, centum florenos annuatim conferrent. Quoniam vero non idem solet esse perpetuo rerum status ac fit per saepe, ut quae bene coepta sunt, progressu temporis languescant: nec eum, quem oporteret, quique fuit propositus a principio exitum consequantur. Ut haec igitur episcopalis pecuniae attributio certa sit, et ad successores transeat, placuit omnibus, quin et ipsi reverendissimo domino²⁹, impetrata primum approbatione

²⁰ Biskup Stanisław Karnkowski.

²¹ Kapituła katedralna włocławska.

²² W Polsce.

²³ Wawrzyniec Żaliński, opat cystersów w Koronowie. Por. *Korespondencja Hieronima Rozrazewskiego*. Wyd. ks. P. Cz a p l e w s k i. T. I: 1567—1582. Toruń 1937 s. 446, 449, 452. (Tow. Nauk. w Toruniu. *Fontes*. [T.] 30). (Cyt. *Korespondencja Rozrazewskiego*).

²⁴ Mikołaj Loka, opat cystersów w Oliwie 1560—1569. Por. *Ad historiam ecclesiasticam Pomeraniae Apparatus pauper [...] collectus ad interim a G. Schwengel Cartusiae priore 1749*. Cur. B. Cz a p l a. Toruni 1912—1915 s. 321. (*Fontes TNTor*. [T.] 16—19). (Cyt. *Schwengel: Apparatus*).

²⁵ Leonard Rembowski, opat cystersów w Pelplinie 1562—1590 (*Schwengel: Apparatus* s. 330).

²⁶ Jan Spir, nie prepozyt ale przeor kartuski 1561—1569 (*Schwengel: Apparatus* s. 424).

²⁷ Prepozyt cysterek w Żarnowcu, nie zidentyfikowany z nazwiska. Być może, iż był nim sam opat oliwski Mikołaj Loka, wymieniony w przyp. 24.

²⁸ Prepozyt norbertanek w Żukowie, prawdopodobnie Jerzy Wysocki (*Korespondencja Rozrazewskiego* I 447, 465).

²⁹ Biskupowi Stanisławowi Karnkowskiemu.

sanctae Sedis Apostolicae, clausulam hanc de praestandis sescentis florenis in usum seminarii, episcoporum iuramento inscribi: ut quicumque postea reverendissimo domino³⁰ succederent, ad numerandam summam praefatam tenerentur. Tenor autem praetactae clausulae in eum modum se habet:

Ad haec seminarium ecclesiae, synodali decreto apud eandem ecclesiam meam pie ac necessario institutum, cum omnibus eius personis, iuribus, bonis, proventibus, rebusque caeteris, quae de mensa quoque episcopali, ac alias undecunque ad illud vel iam deputatae sunt, vel in posterum deputabuntur, ac quomodolibet pertinent, omni modo et ratione salvum tuebor et promovebo, sic me Deus adiuvet.

2

Rzym, 22 maja 1568.

Papież Pius V, w piśmie skierowanym do biskupa włocławskiego Stanisława Karnkowskiego, zatwierdza uchwały synodu diecezjalnego, odbytego we Włocławku w dniach 16—17 marca 1568 r., a wśród nich fundację miejscowego seminarium duchownego.

Wyd. 1 — Statuta synodalia s. 79.

Pius papa V — venerabili fratri Stanislao, episcopo Wladislaviensi³¹. Venerabilis Frater, salutem et apostolicam benedictionem. Spei, quam de te habuimus, abs te ipso tuae administrationis initio gaudemus esse responsum. Quod enim synodum dioecesanam celebrasti — quod seminarium ex decreto Tridentini Concilii instituisti et de mensae tuae redditibus dotasti, in eo iecisti muneris tui praecleara admodum fundamenta. — —

4. RYS HISTORYCZNY SEMINARIUM WŁOCŁAWSKIEGO

Po rocznych przygotowaniach i realizacji zaplanowanych na synodzie oraz przewidzianych później środków materialnych, dokumentem biskupa Karnkowskiego i kapituły katedralnej, datowanym 16 sierpnia 1569 r., Seminarium Duchowne we Włocławku zostało kanonicznie erygowane. Seminarzystów umieszczono na razie w zabudowaniach szpitalnych przy kościele św. Witalisa, opodal katedry. Kierownictwo naukowe i wychowawcze objęli nad nimi kapłani diecezjalni. Jednak już w kilkanaście lat po założeniu niesprzyjające okoliczności zachwiały bytem szkoły włocławskiej. Następca Karnkowskiego, biskup Hieronim Rozrazewski (1581—1600) przeniósł w r. 1595 kleryków z Włocławka do Poznania, gdzie wspólnie z alumnami tamtejszej diecezji kształcili się pod kierunkiem jezuitów, a seminarium, o którym mowa, przyjęło nazwę poznańskiego i włocławskiego (względnie kujawskiego). W r. 1617, staraniem biskupa Pawła Wołuckiego (1616—1622), seminarium we Włocławku zostało wznowione. Wystawiono tu dlań nowy budynek, do którego ściągnięto kleryków z Poznania. Uczyli ich i wychowywali znowu księża diecezjalni³². W latach 1719—1866 Seminarium Duchownym we Włocławku kierowali misjonarze św. Wincentego a Paulo³³. Po zniesieniu tychże przez rząd zaboczny (1864) ster rządów w naszym zakładzie po raz wtóry powrócił do kapłanów diecezjalnych³⁴. Ten stan rzeczy trwa do chwili obecnej³⁵.

³⁰ Po biskupie S. Karnkowskim.

³¹ Do biskupa S. Karnkowskiego. — Por przyp. 15.

³² Documenta seminarii s. 15—26, 47—57. — Chodyński: Seminarium s. 7—39.

³³ Documenta seminarii s. 26—33, 57—153. — Chodyński: Seminarium s. 39—44.

³⁴ Documenta seminarii s. 153—166. — Chodyński: Seminarium s. 45—49.

W r. 1569 seminarium tutejsze posiadało 7 profesorów (2 od filozofii, 2 dla teologii oraz 3 bakałarzy do uczenia języków i humaniorów, tj. przedmiotów wchodzących w skład programu szkoły średniej), a po r. 1945 miewa ich przeszło 20³⁶. Początkowo w opisywanym zakładzie było 24 alumnów, natomiast w stuleciu obecnym liczba ich sięga w różnych latach do 160³⁷.

Od początku istnienia seminarium aż do r. 1808 nauka w nim trwała dwa lata, w okresie od 1809 do 1817 — trzy, w l. 1818—1868 — cztery, w l. 1869—1907 — pięć. Kiedy w r. 1908, po nie zrealizowanych próbach, trwających tu od początku XVII w.³⁸, założono we Włocławku Niższe Seminarium Duchowne (jego pierwotna nazwa — Liceum im. Piusa X, a od r. 1932 — Gimnazjum im. Piusa X)³⁹, cały program studiów obejmował aż do r. 1920 sześć lat — 2 kursy niższe (dwie ostatnie klasy szkoły średniej) oraz 4 kursy wyższe (filozofia i teologia). W r. 1920 seminarium niższe rozszerzono o dalsze dwie klasy (V—VI), a w r. 1932 jeszcze o czwartą. Jednocześnie wstęp do seminarium wyższego zastrzeżono wyłącznie dla młodzieńców posiadających świadectwo dojrzałości, uzyskane w seminarium niższym względnie w innych szkołach średnich. W następstwie tego Wyższe Seminarium Duchowne we Włocławku obejmowało w latach 1920—1926 cztery kursy, w l. 1927—1937 — pięć, a od r. 1938 — sześć (dwa filozoficzne i cztery teologiczne). W r. 1926 Seminarium Włocławskie uzyskało od państwa prawa szkoły wyższej⁴⁰.

Seminarium Duchowne we Włocławku zgromadziło na przestrzeni stuleci bogatą bibliotekę, liczącą ok. 100 tysięcy tomów, która mimo różnych burz dziejowych, zwłaszcza strat poniesionych w czasie ostatniej wojny, posiada nadal kilkaset rękopisów, przeszło tysiąc inkunabułów i kilkanaście tysięcy starodruków⁴¹. W r. 1936 otrzymała ona nazwę Biblioteki Seminarium Duchownego we Włocławku im. XX. Chodyńskich. W latach 1948—1950 do wspomnianej biblioteki włączono rękopisy i druki dotychczasowej Biblioteki Kapituły Włocławskiej, mieszczącej się w katedrze⁴². Przy seminarium powstało również, na początku XX stulecia, Muzeum Diecezjalne, rozgrabione przez Niemców w r. 1939⁴³.

Diecezja włocławska miała w ciągu swych dziejów seminaria duchowne także poza stolicą biskupią. Seminarium Gdańskie, dla prowincji pomorskiej

³⁶ Constitutiones et regulae Seminarii Wladislaviensis iussu ac mandato [...] Stanisława Zdzitowieckiego [...] episcopi [...] editae. Wladislaviae 1916. — Schematyzmy diecezji włocławskiej z danego okresu. (Cyt. Schematyzmy). — *Seminaria Ecclesiae* s. 900—903. — B. Szymański: *Wyższe Seminarium Duchowne we Włocławku od 1900 do 1939 roku Włocławek 1952*. [Maszyn. w Archiwum Diecezjalnym we Włocławku]. (Cyt. Szymański: *Seminarium*).

³⁷ Chodyński: *Seminarium* s. 49—103. — Schematyzmy. — Szymański: *Seminarium*.

³⁸ Chodyński: *Seminarium* s. 103—125. — Schematyzmy. — Szymański: *Seminarium*.

³⁹ Chodyński: *Seminarium* s. 316—318.

⁴⁰ Morawski: *Monografia* s. 302. — L. Cerski: *Niższe Seminarium Duchowne we Włocławku 1908—1939. Włocławek 1952*. [Maszyn. w Archiwum Diec. we Włocławku]. (Cyt. Cerski: *Niższe seminarium*).

⁴¹ Chodyński: *Seminarium* s. 49—162, zwłaszcza s. 135. — Morawski: *Monografia* s. 301. — Schematyzmy. — Szymański: *Seminarium*. — Cerski: *Niższe seminarium*.

⁴² Chodyński: *Seminarium* s. 279—290. — Morawski: *Monografia* s. 306—307.

⁴³ Ks. S. Librowski: *Archiwum Diecezjalne we Włocławku [w latach] 1945—1958. Włocławek 1958* s. 7—8. (Odb. z *Kron. Diec. wtoct. 1958—1959*).

⁴⁴ Chodyński: *Seminarium* s. 290—291. — Morawski: *Monografia* s. 307.

teżże diecezji, założył w r. 1592 biskup Rozrażewski i powierzył je jezuitom, osadzonym przez siebie w Szkotach (Szkotach), na przedmieściu Gdańska. Trwało ono do kasaty tegoż zakonu (1773). Wysiłki biskupa Józefa Rybińskiego (1777—1806), zmierzające do przeniesienia seminarium z Szkotlandu do klasztoru misjonarzy w Świętym Wojciechu pod Gdańskiem, udaremnił rząd pruski⁴⁴. Drugie seminarium, niezupełnie zorganizowane, istniało w I połowie XIX w. w urzędowej stolicy tutejszej diecezji — Kaliszu, gdzie rezydowali wtedy biskupi wrocławscy (kujawsko-kaliscy)⁴⁵.

Seminaria diecezji wrocławskiej podlegały, jak wszędzie miejscowym ordynariuszom. Patronem Seminarium Diecezjalnego we Wrocławku jest św. Stanisław Kostka⁴⁶.

KS. STANISŁAW LIBROWSKI

WŁAŚCIWIE, KTÓRE SEMINARIUM DIECEZJALNE W POLSCE JEST NAJSTARSZE? *

1. STAN ZAGADNIENIA

Ongi siedem miast greckich — Smyrna, Rodos, Kolofon, Salamina, Chios, Argos i Ateny¹ wiodły ze sobą spór o wydanie na świat wielkiego Homera, obecnie zaś cztery diecezje polskie — wrocławska, warmińska (Olsztyn), wrocławska i poznańska udowadniają starszeństwo swojego seminarium duchownego. Jak tam każde z owych siedmiu miast słusznie pragnęło widzieć sławnego twórcę *Iliady* i *Odysei* pośród swoich obywateli, tak tu każde z wymienionych biskupstw z podobną dumą powraca do genezy swojej *Almae Matris* — nowoczesnego zakładu kształcenia i wychowania kleru diecezjalnego.

Spór o pierwszeństwo chronologiczne najstarszych czterech naszych seminariów diecezjalnych jest zupełnie nowy. Do lat ostatnich nie dyskutowano na ten temat i przyjmowano powszechnie za cenionym ks. Stanisławem Chodyńskim, że najstarszym w Polsce jest Seminarium Włocławskie². Dopiero zbliżająca się czterechsetletnia rocznica dekretu Soboru

⁴⁴ Documenta seminarii s. 33—42. — Chodyński: Seminarium s. 318—334.

⁴⁵ Chodyński: Seminarium s. 307—315.

⁴⁶ Documenta seminarii s. 45—46.

* Referat wygłoszony na zebraniu Wydziału Teologiczno-Kanonicznego Towarzystwa Naukowego KUL w dniu 2 kwietnia 1968 r.

¹ Mała encyklopedia kultury antycznej (wyd. 2, Warszawa 1966 s. 379) podaje nieco inny wykaz tych miast: Smyrna, Chios, Kolofon, Itaka, Pylos, Argos i Ateny.

² Ks. S. Chodyński kilkakrotnie wypowiadał swą opinię o starszeństwie czasowym Seminarium Włocławskiego. Przytaczam tu jego wypowiedzi, zawarte w trzech najważniejszych publikacjach o seminarjach: Documenta historica Seminarii Wladislaviensis. Coll. et ed. S. Chodyński [...]. Varsaviae 1897 s. 6: „Primum quidem eiusmodi seminarium apud nos erexit illustr. Stanislaus Karnkowski, tunc temporis episcopus Wladislaviensis, deinde archipraesul Gnesnensis...”. (W dalszym ciągu cytując: Documenta Seminarii Wladislaviensis). — [Ks. S. Chodyński] X. S. Ch.: Seminaria duch[owne] w Polsce. W: *Encyklopedia ko-*